

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-545-7-15>

ILLUSTRATIONS BY ARTISTS OF THE UKRAINIAN DIASPORA AS AN EXAMPLE OF PRESERVING CULTURAL HERITAGE

ІЛЮСТРАЦІЇ ХУДОЖНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ЯК ПРИКЛАД ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Verheles H. R.

*PhD student
National Academy of Fine Arts
and Architecture
Kyiv, Ukraine*

Вєрґелєс Г. Р.

*аспірант
Національна академія
образотворчого мистецтва
та архітектури
м. Київ, Україна*

Українська ілюстрація – це один із видів образотворчого мистецтва, що заслуговує на увагу та ґрунтовне вивчення. У цьому дослідженні основна увага зосереджена на ілюструванні українських народних казок – багатопшарового феномену, що розвивається у постійному зв'язку із суспільними процесами та зазнає змін відповідно до трансформацій суспільства. Сучасний книжковий художник відіграє не менш значущу роль, ніж автор чи упорядник тексту, оскільки саме він створює візуальний супровід, що безпосередньо впливає на читачське сприйняття твору. Особливу відповідальність несуть митці, які працюють над ілюстраціями до фольклорних текстів, зокрема народних казок і пісень. Важливим аспектом їхньої діяльності є автентичне відтворення персонажів та їхнього побуту через національний одяг, архітектурні елементи та предмети народного вжитку, що дозволяє ідентифікувати казку як українську. З огляду на це, художникам доцільно звертатися до історичних джерел та етнографічних матеріалів, аби забезпечити максимальну відповідність зображуваного культурному контексту, якщо така мета є пріоритетною.

Одним із цінних ресурсів аналізу для митців є цифрові архіви української діаспори у США, Канади та Європи. Вихідці з материкової України видавали народні казки, доповнюючи їх ілюстраціями, у яких простежуються впливи мистецьких тенденцій інших країн. Це надає особливої виразності візуальним образам і збагачує загальну історію української книжкової графіки. Науковиця Марина Варданян зазначає: «Ключовою ідеєю діаспорної літератури була віра у повернення дітей в Україну задля служіння їй. Провідники ідеї ставили перед собою завдання плекання української культури, традицій, мови» [3]. Відповідно, ілюстрування народних казок із урахуванням культурних

символів відіграє важливу виховну роль, сприяючи формуванню національної свідомості у дітей та їхньому залученню до українського культурного простору.

Важливість ілюстрацій у дитячих виданнях описують у своїй роботі Карен М. Фезерс і Пунам Ар'я і зазначають, «що п'ятирічні діти більше дивилися на ілюстрації, ніж на друкований текст, коли їм читали вголос» [2, с. 38]. Аналіз обраних ілюстрацій доречно розпочати з цитати Саміра Насера: «Як є люди, які добре читають книги, так є й ті, хто вміє добре «читати» зображення» [1, с. 97]. Так, для книги «Українські народні казки» видавництва «Сурма» Нью-Йорк, 1953 рік [6], авторкою обкладинки є Глорія Сурмач. Ілюстрації всередині чорно-білі, обкладинка кольорова. Припускаємо, що обкладинка друкувалася одним із методів плашкового друку, де на кожен колір є виведена окрема пластина-матриця. Це може бути ризографічний, офсетний друк пантонами. Для обкладинки використано три кольори: чорна, маджента та жовта. Особливо цікавими є персонажі обкладинки. Це звірята з українських казок, одягнені в елементи українського традиційного одягу: кирсетки, хустки, спідниці, жупани. Ілюстрація має позитивний настрій. Варто також відмітити форми малюнків: звірята зображені більш стилізовано, ніж реалістично; художниця поєднує штрихи пензля, фактуру друку та геометризовані частини персонажів. Усі деталі чітко зчитуються на темній плямі силуета ведмеда, яка в свою чергу робить зображення цілісним. Ілюстрації всередині книги є більш реалістичними. Над книгою працювала група ілюстраторів і техніки малювання відповідно різні: від олівця до фарбової текстури. Важливою деталлю є те, що звірята всередині книги не вдягнені, а зображені в їхньому реальному стані та оточенні. Про те, що це українські казки натякає одяг людей, зображення інтер'єрів та екстер'єрів. Цікавим є і наступний взірць – книга «Лис Микита» Івана Франка, видана у 1978 році у Монреалі (Квебек) та Платсбурзі (Нью-Йорк) видавництвом «Tundra Books», проілюстрована Вільямом Куреликом [7]. Ці видання вирізняються нетиповим для більшості ілюстраторів підходом до візуалізації, який демонструє, як народна казка може набути рис інтернаціональної приналежності, втрачаючи характерні етнокультурні маркери. У представлених ілюстраціях відсутні прямі вказівки на українське походження твору, а головний персонаж, як і інші антропоморфізовані тварини, подані в універсальній фольклорній стилістиці. Канадський художник українського походження Вільям Курелик майстерно опрацьовує образи персонажів, застосовуючи експресивні та динамічні композиційні рішення. Його техніка, імовірно, поєднує графічні засоби, зокрема олівець та чорнило, що надає ілюстраціям виразності та глибини. Обкладинка кольорова, має сучасне

дизайнерське рішення та цікавий сюжет. Така книга гармонійно виглядала б поруч із сучасними виданнями. Вартують уваги і ілюстрації до книги про «Дідову дочку і бабку-людойдку» Олени Кульчицької, що вирізняються глибоким зв'язком із народною традицією та виявляють інноваційний підхід до інтерпретації образів [8]. Художниця майстерно поєднує народний стиль із елементами абстракції, надаючи персонажам емоційну глибину та виразність. Ілюстрації виконані лінійно, тональна різниця досягається за рахунок густоти штриху. Народні мотиви, деталі та емоційні персонажі створюють відповідну атмосферу книги. Присутність ілюстрацій на кожній сторінці створює відчуття безперервної зміни подій. У обрамленні зображень художниця відмовляється від нижнього підкреслення рамки та надає йому гармонійного взаємодії з текстом. Тим самим має продуману взаємодію ілюстративного матеріалу з набором. Книга «Мати-коза» є роботою українського ілюстратора Петра Лапина, яка представлена різними виданнями: у Празі 1919 року [4] та 1958 року у Нью-Йорку [5]. Формат книги горизонтальний, орієнтація альбомна. Кожна сторінка проілюстрована. Ілюстрації відзначаються реалістичною манерою з виразною графічною деталізацією. Вони створенні такими засобами, як лінія, крапка, пляма. Для ілюстрацій характерне поєднання народної естетики з академічним малюнком. Зворот палітурки виконано більш стилізовано, силуетно, застосовано симетричність та орнаментальність мотивів. Американське видання, включно з обкладинкою, виконане в монохромній синій гамі. Можна припустити, що це було знято копію з видання 1919 року. Обкладинка книги «**Мати-коза**» має яскраво виражену народну стилістику. Ілюстрація гармонійно поєднується зі шрифтовим написом, у якому використано рослинні мотиви для першої літери. Ілюстрація виконана графічно, знизу можемо бачити, як елементи ніг виходять за межі кольорового тла, тим самим не відділяючи малюнок від фону паперу, а навпаки: світлий фон впливає на силует усього малюнку, роблячи його більш живим.

Аналіз представлених зразків демонструє еволюцію підходів до візуального оформлення книжок – від класичних графічних технік до експериментальних форм. Сучасні українські ілюстратори мають відповідальну місію – продовжувати традиції книжкової графіки, збагачуючи їх новими технологіями та стилістичними пошуками. Створення сучасних українських книжкових ілюстрацій є не лише мистецьким, але й культурно-освітнім завданням, що сприяє збереженню та популяризації української ідентичності.

Література:

1. AL_Hinaai, S. N. What is the Importance and Impact of Illustrations in Children's Books? An investigation into children's responses to illustrations. *Arab Journal for Scientific Publishing (AJSP)*, 2010. 27 p.
2. Feathers, K. M., & Arya, P. (2012). The role of illustrations during children's reading. *Journal of Children's Literature*. 2012. № 38(1). P. 36–43.
3. Варданыч М. В. Література для дітей та юнацтва української діаспори II половини XX ст. як «література місії»: стан та завдання. *Молодий вчений*. 2018. № 4(1). С. 316–319.
4. Мати-коза : веб-сайт. URL: <https://uk.wikisource.org/wiki/Мати-коза> (дата звернення: 07.03.2025).
5. Мати-коза. *Діаспоріана електронна бібліотека*: URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/17875/file.pdf> (дата звернення: 07.03.2025).
6. Українські народні казки. *Діаспоріана електронна бібліотека*. URL: <https://diasporiana.org.ua/wpcontent/uploads/books/22035/file.pdf> (дата звернення: 07.03.2025).
7. Fox Mykyta: Ivan Franko's Ukrainian classic. *TULA*. URL: <https://tula-online.org/items/show/2914> (дата звернення: 07.03.2025).
8. Народні казки: Дідова дочка, Про коваля і Бібу-людоджерку. *Діаспоріана електронна бібліотека*. URL: <https://diasporiana.org.ua/dityacha-literatura/narodni-kazky-didova-dochka-pro-kovalya-i-bibu-lyudoyidku/> (дата звернення: 07.03.2025).